

# MURAKKAB DUNYO MURAKKAB INSON: TELEVIDENIYE VA INTERNETNING BOLALAR SHAXSIGA SALBIY TA'SIRI.

Mavjuda Maxmudovna Nigmatova

Buxoro davlat universiteti Maktabgacha ta'lim kafedrası

**Annotatsiya:** Maqolada inson hayotining sur'ati tobora kuchayib borayotgan zamonaviy dunyoda shaxslararo munosabatlarning begonalashuvi va murakkablashishi muammosi ko'rib chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** transformatsiya, axborot texnologiyalari, nutq, maktabgacha yoshdagi bola.

**Аннотация:** В статье рассматривается проблема отчужденности и усложнения межличностных отношений в современном мире интенсификации темпа жизни человека. Автор отмечает неблагоприятное влияние на гармоничное развитие личности детей телевизора и интернета.

**Abstract:** The article considers the problem of alienation and complication of interpersonal relations in the modern world of intensification of the pace of human life. The author notes the adverse effect on the harmonious development of the personality of children of television and the Internet.

**Ключевые слова:** трансформация, информационные технологии, речь, дошкольник.

**Keywords:** transformation, information technology, speech, preschooler.

Dunyo bir joyda turmaydi. Bizning hayotimizda har soniyada o'zgarishlar bo'ladi - o'zgarishlar, ongli va ongsiz, afsuski, har doim ham ijobiy emas. Bugungi kunga kelib, shaxsni o'zgartirish masalasi (progressiv yo'nalishda yoki aksincha) eng dolzarb masalalardan biridir. XXI asr zamonaviy madaniyatning ajralmas qismiga aylanib borayotgan axborot texnologiyalari asridir. Bilim va ularni qo'llash qobiliyati odamga rivojlanish, ko'p yangi narsalarni o'rganish va muvaffaqiyatga erishish imkonini beradi. Ammo maktabgacha yoshdagi bolalarning aksariyati ularni faqat o'yin-kulgi uchun ishlatishadi.

Zamonaviy texnologiyalar bolalar nutqining rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi?

Mashhur psixolog bu haqda YuNESKO ma'lumotlariga tayanib 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan zamonaviy bolalarning 93 foizi haftasiga 28 soat televizor ko'radi: "ekranli bolalar" ning birinchi avlodi o'sib bormoqda. U televizor ko'rishning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri haqida fikr yuritadi. Birinchi

va eng achinarlisi - bu nutqning rivojlanishidagi kechikish. Nutqning ibtidoiyligi va qashshoqligi qayd etilgan. Ekrandan kelayotgan nutq tushunarsiz begona tovushlar to'plami bo'lib qoladi.

Shuning uchun bolalar jim bo'lishni afzal ko'radilar va o'zlarining hissiyotlarini qichqiriq yoki imohoralar bilan ifodalaydilar. Ta'lim va ta'lim dasturini amalga oshirishning eng past ko'rsatkichlari ko'pincha "Nutqni rivojlantirish" bo'limiga tegishli. Nafaqat "Muvofiq nutq" bo'limi, balki "Lug'at" boyligi ham oqsaydi. Bolalarning televizorni ko'p tomosha qilishi so'z boyligini oshirishga olib kelmaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning fantaziyasi ya'ni tasavvuri va ijodiy faolligining keskin pasayishi kuzatiladi. Bolalar o'zlari uchun biror narsa qilish qobiliyatini va istagini yo'qotadilar. Ular o'yinlarni ixtiro qilishga, hikoya, ertak tuzishga harakat qilmay qo'yadilar, yangi ixtiro qilishdan zerikishadi, bir-birlari bilan muloqot qilishning hojati bo'lmay qoladi. Biroq, nutqning mahorati faqat jonli, to'g'ridan-to'g'ri muloqotda, bola suhbatga faqat eshitish va artikulyatsiya orqali emas, balki uning barcha harakatlari, fikrlari va his-tuyg'ulari bilan ham ishtirok etganda sodir bo'ladi.

Bu holatni bartaraf etishda esa O'zbekiston Davlat Ta'lim Standartining ustuvor yo'nalishlariga asoslanib, umumiy qabul qilingan, vaqt sinovidan o'tgan pedagogik texnologiyalarga, interfaol metodlarga tayangan holda eng samarali, noan'anaviy usullardan foydalanishga harakat qilish muhimdir: AKT, logoritmika, qum terapiyasi va TRIZ texnologiyasi elementlari...

Eng qiziqarli va samarali usul qum o'yinlari va TRIZ texnologiyalari.

Nega aynan qum o'yinlari?

**Birinchidan**, istisnosiz, barcha bolalar qum o'yinlarini yaxshi ko'radilar, chunki ular katta zavq bag'ishlaydi. Bu orqali zamonaviy bola zarur va qiziqarli deb hisoblagan narsalarni o'rganadi.

**Ikkinchidan**, bolaning yangi narsalarni o'rganishga, tajriba o'tkazishga, mustaqil ishlashga intilishi kuchayadi; sensor sezuvchanlik rivojlanadi; barcha kognitiv jarayonlar, shuningdek, nutq va vosita qobiliyatlari yanada uyg'un va intensiv rivojlanadi. Muhimi o'yin faoliyati takomillashtiriladi.

**Uchinchidan**, qum barcha toifadagi bolalar uchun to'g'ri keladi: iqtidorli va nogiron bolalar uchun ham.

Qum o'yinlaridan foydalanish, ayniqsa og'ir nutq buzilishi bo'lgan bolalar uchun guruhda, ta'lim va tuzatish ishlarini olib borishda juda samarali vositadir.

Tarbiyachi ota-onalari bilan birgalikda barcha turdagi tabiiy materiallar, tovush chiqaruvchi o'yinchoqlar va kartinkalar, umuman faoliyat uchun zarur jihozlar to'plamini to'playdi.

Nutq faoliyatini shakllantirishning samarali usullaridan biri TRIZ texnologiyasidir. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda TRIZ metodidan birini qo'llash mumkin. Bolalarda qofiyadosh qisqa she'riy matnlarni idrok etish orqali ona tiliga, ona tabiatga bo'lgan muhabbatning shakllanishi uchun poydevor qo'yiladi. Ushbu yo'nalishdagi ishlardan maqsad og'zaki ijodkorlikni rivojlantirishdir. Ishtirokchilar - bolalar, tarbiyachilar va ota-onalardir.

Nutq buzilishlarini tuzatishda TRIZ usullaridan foydalanish nutqdagi tovushlarni tezda avtomatlashtirish, faol so'z boyligini to'ldirish va barcha aqliy jarayonlarni takomillashtirish bilan birga bolalar bayonotlarining mantiqiyligi, mazmuni va o'ziga xosligini, ijodiy bo'lish qobiliyatini oshirish imkonini beradi.

Qum va TRIZ texnologiyalari bilan o'ynash bolaning yo'nalishini ya'ni pozitsiyasini o'zgartirishga imkon beradi. U endi tashqi kuzatuvchi emas, balki bevosita faol shaxs, ishtirokchi ham bo'ladi. Tarbiyachi esa uning xayrixoxi bo'lib, bolaning shaxsiy tashabbusiga e'tibor beradi va qo'llaydi.

Tarbiyachi o'yinlar xaritasini yaratishi hamda foydalanish uchun bukletlar ishlab chiqish mumkin.

Ota-onalar bilan ishlashning umumiy shakllari bilan bir qatorda, mashg'ulotlarning video lahzarini, shuningdek, tavsiyalarni uzatish imkonini beruvchi zamonaviy elektron ilovalardan foydalanish samaralidir.

Ushbu texnologiyalarni qo'llash natijasi "Lug'at", "Nutq grammatikasi", "Muvofiq nutq" turkumidagi ko'rsatkichlarning sezilarli darajada yaxshilanishiga ko'mak beradi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, bolaning "sukut", yoki "jim" turish muammosi uzoq vaqt davomida odamlarni tashvishga solmasligi mumkindir. Bola hayoti davomida o'zgaradi, bu muqarrar. Ammo "Ekranli bolalar" ota-ona va katta insonga aylanganda, ular uchun vaziyatni o'zgartirish juda qiyin bo'ladi, chunki ularning xulq-atvor modeli ularga buni amalga oshirishga imkon bermaydi. Ular uchun sukut saqlash odatiy holdir va vaqt o'tishi bilan bora-bora jonli muloqot barbod bo'ladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Nigmatova M. M. ZAMONAVIY DUNYODA BOLANING SHAXSIY RIVOJLANISHI MUAMMOLARI //Scientific progress. – 2021. – T. 2. – №. 7. – C. 1166-1171.

2. Nigmatova M. M. MUAMMOLI VAZIYALARINI HAL QILISHDA INTERFAOL VOSITALARDAN FOYDALANISH //Scientific progress. – 2021. – T. 2. – №. 7. – C. 1079-1085.

3. Нигматова М. М., Мирзаева Д. Ш. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСТВА ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

С ПОМОЩЬЮ ART ПЕДАГОГИКИ // Вестник науки и образования. – 2021. – №. 14-3 (117). – С. 31-34.

4. Maxmudovna N. M. et al. AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN BOLALAR SALOMATLIGINI SAQLASHDA FOYDALANISH // БОШҚАРУВ ВА ЭТИКА ҚОИДАЛАРИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 37-43.

5. Mahmudovna N. M. Systemic Approach to Education // EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 184-191.

6. Maxmudovna N. M. et al. МАКТАБГА ТАЙЙОРЛОВ YOSHI BOLALARINI SHAXSIY KOMPYUTERLARDAN GIGIYENIK TOGRI FOYDALANISHGA ORGATISH // БОШҚАРУВ ВА ЭТИКА ҚОИДАЛАРИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 153-159.